

**LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU**
23/24

Subota, 7. listopada 2023. u 19.30 sati

DREZDENSKA FILHARMONIJA

KRZYSZTOF URBAŃSKI, dirigent

JULIA HAGEN, violončelo

 LISINSKI

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Uvertira operi *Figarov pir*, K. 492

CAMILLE SAINT-SAËNS

Prvi koncert za violončelo i orkestar u a-molu, op. 33

*Allegro non troppo – Allegro molto – Tempo I – Allegretto con moto –
Tempo I – Un peu moins vite – Più allegro comme le premier mouvement
– Molto allegro*

PETAR ILJIĆ ČAJKOVSKI

Četvrta simfonija u f-molu, op. 36

*Andante sostenuto – Moderato con anima – Moderato assai, quasi
Andante – Allegro vivo
Andantino in modo di canzona
Scherzo: Pizzicato ostinato – Allegro
Finale: Allegro con fuoco*

Nakon koncerta s umjetnicima razgovara Jelena Knešaurek Carić.

DREZDENSKA FILHARMONIJA

Drezdenska filharmonija vodi se motom „Glazba za sve“ i donosi koncerte na najvišoj umjetničkoj razini te glazbenu edukaciju za sve uzraste. Gostovanja na gotovo svim kontinentima i suradnja s glazbenicima iz cijeloga svijeta potvrđuju ugled toga orkestra u svijetu klasične glazbe. Marek Janowski bio je šef dirigent od 2001. do 2003., a u sezoni 2019./2020. vratio se u orkestar ponovno kao šef dirigent; njegovi su zanimljivi i zahtjevni programi osnažili ansambl. Nova koncertna dvorana Kulturpalast u središtu staroga grada Dresdena otvorena je 2017. i otada je dom Filharmonije, nudeći idealne uvjete za predstavljanje istančanog, prepoznatljivog orkestralnog zvuka koji se ponajviše iskazuje u romantičnom repertoaru, ali se podjednako uspješno prilagođava djelima baroka i bečke klasike sve do suvremenih opusa.

Orkestar je utemeljen 1870. godine, kad su građani Dresdena pozvali tadašnji orkestar Gradske kapele da redovito izvodi koncerte za građane. Od 1885. održavani su redoviti filharmonijski koncerti, a orkestar današnji naziv nosi od 1923. U prvim desetljećima postojanja ansambla skladateljski velikani poput Brahmsa, Čajkovskog, Dvořáka i Straussa sami su ravnali orkestrom izvodeći svoja djela, a niz uglednih dirigenata koji su njime upravljali počeo je s Paulom van Kempenom 1934., za kojim su slijedila podjednako ugledna imena: Kurt Masur, Marek Janowski, Rafael Frühbeck de Burgos i Michael Sanderling.

Publika je, međutim, ta koja je omogućila opstanak ansambla i u teškim razdobljima: 1923. tijekom velike ekonomske krize poslije Prvoga svjetskog rata, 1933. kad su nacisti došli na vlast, potkraj Drugoga svjetskog rata kad su zatvorene sve koncertne dvorane, a grad je bombardiran, kao i u godinama poslije ujedinjenja Njemačke. Posvećenost ansambla mladima vjerojatno je najvažniji uzrok tome; svake godine Drezdenska filharmonija odsvira oko 35 obiteljskih koncerata i koncerata za škole, snima *podcaste* za mlade, predstavlja posjetiteljima događanja iza pozornice, tj. pripreme koje prethode jednom velikom simfonijskom koncertu, nastavljajući tradiciju snažne povezanosti sa svojom publikom.

Orkestar snima svoje izvedbe od 1937. godine, a njegova diskografija do danas obuhvaća oko 330 snimljenih opusa. Nedavno su za Sony Classical objavili niz nosača zvuka pod ravnanjem Michaela Sanderlinga, na kojima su snimljene sve simfonije Dmitrija Šostakoviča i Ludwiga van Beethovena. Sa šefom dirigentom Marekom Janowskim snimili su *Cavalleriju rusticanu*, a tijekom korone u sezoni 2020./2021. snimili su Beethovenova *Fidelija*, Schubertovu *Veliku* i *Nedovršenu* simfoniju, kao i četiri simfonije Roberta Schumanna.

U hrvatskoj povijesti glazbe Drezdenska filharmonija zauzima izuzetno mjesto kao orkestar koji je, 10. veljače 1920., praisveo *Simfoniju u fis-molu*, op. 41 naše velike skladateljice, Dore Pejačević.

PRVE VIOLINE

Heike Janicke
Dalia Stulgytė-Richter
Eva Dollfuß
Julia Suslov-Wegelin
Antje Becker
Alexander Teichmann
Annegret Teichmann
Juliane Kettschau
Thomas Otto
Theresia Hänzsche
Deborah Kadenbach
Solomon Markman
Hobin Yi
Maciej Strzelecki*

DRUGE VIOLINE

Markus Gundermann
Rodrigo Reichel*
Adela-Maria Bratu
Andreas Hoene
Andrea Ditrlich
Constanze Sandmann
Dorit Schwarz
Teresa Novák
Annalena Kott
Pablo Aznarez Maeztu
Minchang Jo
Li Liu*

VIOLE

Christina Biwank
Hanno Felthaus
Matan Gilitchensky
Beate Müller
Steffen Seifert
Steffen Neumann
Andreas Kuhlmann
Joanna Szumiel
Tilman Baubkus
Ricarda Maria Glöckler

VIOLONČELA

Matthias Bräutigam
Ulf Prelle
Victor Meister
Rainer Promnitz
Clemens Krieger
Daniel Thiele
Alexander Will
Bruno Alves Borralhinho

KONTRABASI
Razvan Popescu
Tobias Glöckler
Matthias Bohrig
Ilie Cozmatchi
Philipp Könen-Dose
Gengpei Li

FLAUTE

Kathrin Bätz
Marianna Julia Zolnacz
Karin Hofmann
Friederike Herfurth-Bätz

OBOE

Johannes Pfeiffer
Undine Röhner-Stolle
Guido Titze

KLARINETI

Fabian Durr
Daniel Hochstöger
Henry Philipp
Dittmar Trebeljahr

FAGOTI

Daniel Bätz
Felix Amrhein
Philipp Hösl

ROGOVI

Michael Schneider
Friedrich Kettschau
Torsten Gottschalk
Johannes Max
Carsten Gießmann
David Esteban Coral Patino

TRUBE

Christian Höcherl
Nikolaus von Tippelskirch

TROMBONI

Matthias Franz
Dietmar Pester
Lennart Alfred Ruth

TUBA

Shiho Murano*

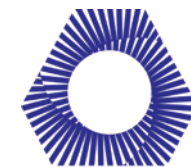
TIMPANI

Rainer Seegers*

UDARALJKE

Oliver Mills
Alexej Bröse
Ricardo Panos Martinez

* zamjene

JULIA HAGEN

Prirodnost i toplina, životnost i hrabrost za preuzimanje rizika: to su kvalitete koje karakteriziraju sviranje **Julije Hagen**. Mlada violončelistica iz Salzburga, izdanak znamenite glazbeničke obitelji, podjednako je uvjerljiva kao solistica uz orkestar, kao i u komornoj glazbi uz ugledne kolegice i kolege glazbenike. Dvadesetsedmogodišnjakinja koja trenutno živi u Beču, objedinjuje tehničku vrsnost s visokim umjetničkim standardima.

U sezoni 2022./2023. svirala je kao solistica *Drugi koncert za violončelo* Dmitrija Šostakoviča uz Simfonijski orkestar Grada Birminghama u dvorani Concertgebouw u Amsterdamu, *Koncert za violončelo i orkestar* Antonína Dvořáka uz Simfonijski orkestar Bečkoga radija, Orkestar romanske Švicarske i Praški simfonijski orkestar. Nastupila je i uz Filharmoniju iz Kopenhagena, Orkestar *Bruckner* iz Linza i Sofijsku filharmoniju. Prvi je put nastupila u Sjevernoj Americi uz Simfonijski orkestar iz Vancouvera. Ovoga je ljeta sa skladbom Sofije Gubaiduline *Canticle of the Sun* nastupila na Salzburškom festivalu. Često nastupa i kao komorna glazbenica u triju s Igorom Levitom i Johanom Daleneom, u kvartetima Quatuor Arod i Hagen Quartet, a na turneji po Japanu nastupala je u violončelističkom duu sa svojim slavnim ocem, Clemensom Hagenom. Julia Hagen nastupa na mnogim festivalima (Festspielfrühling Rügen u Njemačkoj, festivali Risør i Leif Ove Andnes's Rosendal u Norveškoj te komorni festival u Aix-en-Provenceu). Redovito surađuje s braćom Capuçon: s Renaudom kao violinistom i dirigentom Komornog orkestra Nove Akvitanije u Beethovenovu *Trostrukom koncertu*, a s Gautierom na koncertima njegova ansambla Capucelli u Dortmundu i Ženevi.

Violončelo je počela svirati kao petogodišnjakinja, učeći od Enrica Bronzija u Salzburgu i Reinharda Latzka u Beču. Potom je studirala u klasi Heinricha Schiffa u Beču od 2013. do 2015., a zatim i u klasi Jensa Petera Maintza na Umjetničkom sveučilištu u Berlinu. Kao dobitnica stipendije na Akademiji u Kronbergu, studirala je kod Wolfganga Emanuela Schmidta do 2022. Osvojila je prve nagrade na međunarodnim violončelističkim natjecanjima *Liezen* i *Mazzacurati*, a osvojila je i nagrade *Hajek-Boss-Wagner* te *Nicolas Firmenich* u Verbieru kao najbolja mlada violončelistica. S Annikom Treutler snimila je svoj prvi album 2019. godine za izdavačku kuću Hänssler Classic s dvjema sonatama za violončelo i glasovir Johannesa Brahmsa. Julia Hagen svira na instrumentu graditelja Francesca Ruggierija (Cremona, 1684.).

KRZYSZTOF URBAŃSKI

Ove jeseni **Krzysztof Urbański** nastupa s Drezdenskom filharmonijom u Kulturpalastu u Dresdenu i na europskoj turneji; s Orkestrom romanske Švicarske i Simfonijskim orkestrom iz Basela. U ovoj ga sezoni očekuju prvi nastupi sa Simfonijskim orkestrom Bavarskoga radija, Simfonijskim nacionalnim orkestrom RAI-ja, Orkestrom romanske Švicarske i Simfonijskim orkestrom iz Atlante. Uz spomenute, ravnat će i ansamblima s kojima je već nastupao: Minhenskom filharmonijom, Bečkim simfoničarima, Filharmonijom iz Züricha i Simfonijskim orkestrom iz Dallasa.

Kao gostujući dirigent ravnao je Berlinskom filharmonijom, Državnom kapelom iz Dresdena, Orkestrom Gewandhaus iz Leipziga, Londonskim simfonijskim orkestrom, Orkestrom Philharmonia, ciriškim Tonhalle orkestrom, Pariškim orkestrom, Filharmonijom iz Hong Konga, Čikaškom simfonijom te filharmonijama iz New Yorka, Los Angelesa i San Francisca.

Bio je glazbeni direktor Simfonijskoga orkestra Indianapolisa od 2011. do 2021. i glavni dirigent i umjetnički voditelj Simfonijskoga orkestra Trondheima od 2010. do 2017., a 2017. imenovan je počasnim gostujućim dirigentom istoga ansambla, kao i Opere u Trondheimu.

Bio je glavni gostujući dirigent Tokijske simfonije od 2012. do 2016. i glavni gostujući dirigent orkestra NDR Elbphilharmonie od 2015. do 2021. Od prošle je jeseni glavni gostujući dirigent Orkestra romanske Švicarske.

S orkestrom NDR Elbphilharmonie snimio je za Alpha Classics niz djela Lutosławskog, Stravinskijevo *Posvećenje proljeća*, Šostakovičevu *Petu simfoniju* i Straussova djela. Njegova diskografija uključuje i Chopinova kraća djela za glasovir i orkestar uz isti orkestar i pijanista Jana Lisieckog za Deutsche Grammophon, za što je osvojio nagradu *ECHO Klassik*. Za Sony je snimio *Prvi koncert za violončelo* Bohuslava Martinůa sa Sol Gabettom kao solisticom i Berlinskom filharmonijom.

„Te napuhane bogomoljke koje više ne znaju ni što žele ni što bi trebale voljeti, a što odbaciti!“ grmio je Beaumarchais u predgovoru *Ludom danu ili Figarovu piru*. Te su napuhane bogomoljke prezasićene svim materijalnim dobrima ovoga svijeta, cenzori koji su mrcvarili i secirali svaki, za vladajući sloj iole problematičan tekst, premda se nalazimo u Francuskoj druge polovice 18. stoljeća kojom buja prosvjetiteljstvo. Znao je Beaumarchais s kim ima posla: od završetka djela do njegova uprizorenja proteklo je šest godina borbe s kritičarima i cenzorima. Figaro njima, a i svim današnjim „plemenitašima“ čija se noblesa iscrpljuje isključivo u sposobnosti stjecanja i/ili uživanja materijalnog, u petom činu uzbuđeno dovikuje: „Noblesse, fortune, un rang, des places, tout cela rend si fier! Qu’avez-vous fait pour tant de biens? Vous vous etes donné la peine de naître et rien de plus...“ („Plemstvo, bogatstvo, mjesto u društvu, pozicije, svime se time tako ponosite! No što ste učinili za tolika blaga? Rodili ste se i ništa više...“). Subverzivni potencijal teksta prepoznao je genijalac odrastao u znatno drugačijem modelu prosvijećenoga carstva, koje je vlastitom inačicom prosvijećene politike nastojalo stvoriti ne samo poslušne nego prije svega korisne podanike, i to u snažnoj sinergiji s Katoličkom Crkvom. I premda se u mladosti znalački koristio vezama i divljenjem toga istog plemstva, u konačnici se pokazao tragično i fatalno nedoraslim njihovim (ne)moralnim kriterijima.

Taj je genij, dakako, **Wolfgang Amadeus Mozart** (1756. – 1791.), čija se iznimna nadarenost manifestirala u njegovu skladateljskom radu. No odabir libreta za opere koje je skladao svjedoče i o njegovu istančanom književnom ukusu. Mozart je u vrijeme skladanja *Figarova pira* već znamenit i omiljen skladatelj iza kojega je odavno završeno razdoblje intenzivnih europskih turneja, ali i službe na biskupskom dvoru u Salzburgu od koje je bježao, ali joj se i vraćao. Osamdesetih godina 18. stoljeća Mozart je službenik Bečkoga dvora, sklada mnoga formalno raznovrsna djela, u jeziku se vraća mladenačkoj transparentnosti melodike, a skladateljsko iskustvo iskazuje u znalačkom kombiniranju formalnih rješenja sonatnog stavka, baroknog *ritornella* i popularne arije *da capo*, orkestriranju koncerata i simfonija te pomnim razrađivanjem detalja u solističkoj i komornoj glazbi, naročito u glasovirskim sonatama i gudačkim kvartetima. *Figarov pir* i *Don Giovanni* najveće su Mozartove operne uspješnice toga razdoblja.

U proljeće 1785., kad su Europu preplavili prijevodi *Ludog dana ili Figarova pira* na njemački (objavljeni su u najmanje dvanaest verzija!), a od kojih je i Mozart posjedovao primjerak u svojoj biblioteci, odlučio je uglazbiti baš taj tekst te zamolio prijatelja Lorenza da Ponteja da ga prilagodi za operu. No, car Josip II., zgrožen problemima i neredima koje je komad potaknuo pošto je uprizoren u Parizu u travnju 1784., zabranio je postavljanje djela u Beču. Stoga da Ponte i Mozart grozničavo ali potajno rade tijekom ljeta s namjerom da operu, ako se izjalovi premijera u Beču, postave u Parizu i Londonu. Ali da Ponte zna kako razgovarati s carem, a mudro postupa i u kraćenju izvornoga teksta. „Pouzdam se u vaš glazbeni ukus i vaš moral“, odvrća mu Josip II. u razgovoru koji se navodno dogodio početkom jeseni

1785. godine. Mozart, bolestan i slab, kasni s dovršavanjem partiture, ali partituru uspijeva dovršiti do početka sljedeće godine, kad počinju probe pod njegovim vodstvom. Premijera je održana 1. svibnja 1786. u Beču nakon nebrojenih podmetanja Mozartu nesklonih bečkih uglednika. Djelo je, bez obzira na sjajan uspjeh, u Beču izvedeno samo devet puta, međutim potkraj godine postavljeno je i u Pragu, u kojem je publika bila tako oduševljena da se opera prikazivala cijele zime, a brojevi su objavljivani kao glasovirski izvanci i dijelili su se diljem grada.

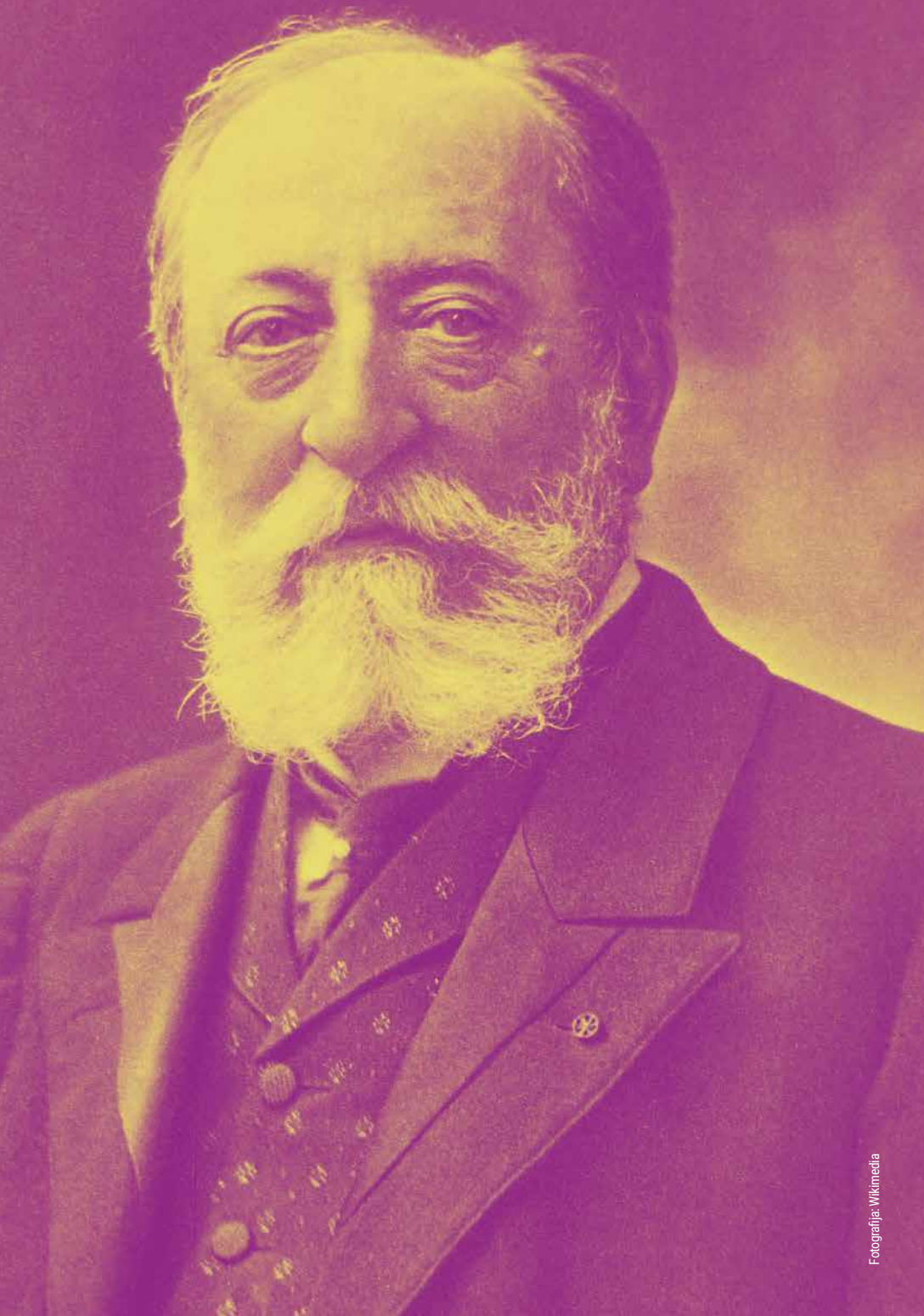
Figaro je, dakle, zlogukim cenzorima usprkos, zaživio na pozornicama diljem Europe, najprije u dramskoj Beaumarchaisovoj verziji, a potom kao lik Mozartove opere i do danas ne prestaje puniti kazališne i operne kuće diljem svijeta. Budući da su opere zbog svojega formalnog prosedea iznimno zahvalne za seciranje i parcijalno izvođenje omiljenih brojeva, tako su i uvertire (predigre) raznim opernim djelima nerijetko slavnije od samih djela u koja nas uvode. Premda s uvertirom *Figarovu piru* to nije slučaj, ona je ipak doživjela iznimnu slavu i kao samostalno orkestralno djelo. Sadržaj je znan svima: Figaro i Suzana, dvoje slugu grofa Almavive, žele se vjenčati, no Almaviva inzistira na feudalnom običaju prema kojemu gospodar ima pravo provesti s mladom noć uoči vjenčanja. Niz obrata, komičnih, pa i grotesknih situacija, vodi nas kroz operu u kojoj Figaro i Suzana ostvaruju svoju želju i vjenčaju se izbjegavši ustupak Almavivi.

Uvertira u tempu *presto* koji definira dinamiku radnje cijele opere, veličanstveno ističe tri ključne odlike djela: virtuoznost, izrazite melodijske kontraste i moćne harmonijske naglaske koji potenciraju atraktivnost melodijskoga tijeka, ali i formalnu strukturu djela. Sonatni oblik uvertire jasno je raspoznatljiv u korištenju dviju glavnih tema i njihovu tretiranju na način sonatnog stavka. Veličanstven je početak svih gudača i fagota u unisonu nad melodijskom linijom koja postupno postaje prepoznatljivom zvukovnom potkom cijele opere svojom prozračnošću i nizom *arpeggia*. Brojni dugi uzlazni i silazni nizovi prethode drugoj temi, skladanoj u a-molu koji potom prelazi u A-dur (prva je tema u D-duru), koja završava vrtoglaviom *crescendom*.

Premda nije postao opće mjesto povijesti glazbe poput Mozartova, glazbeni genij pijanista i skladatelja **Camillea Saint-Saënsa** (1835. – 1921.) uistinu je nevjerojatan: s nepune četiri godine je skladao, s deset je naučio svirati sve Beethovenove sonate za glasovir te je na svojem debitantskom recitalu ponudio da publika izabere koju želi čuti. Naime, ma koju da odaberu, on će je odsvirati napamet! Ipak, unatoč odrastanju u vremenu pomame za glazbenicima virtuozima (odjeci Paganinijeva umijeća naveliko su prisutni diljem europskih gradova, a Franz Liszt i dalje izaziva nesvjesticu oduševljenih dama svojim pijanističkim bravurama), Saint-Saëns nije bio osobito fasciniran ispraznom briljantnošću i tehničkim majstorijama. Na pragu adolescentskih godina upisuje se na Pariški konzervatorij kako bi učio orgulje i kompoziciju te, unatoč poslovičnoj pariškoj i francuskoj sklonosti vokalno-scenskim djelima (u ono vrijeme Giacoma Meyerbeera, Daniela Aubera i Adolphea Adama), Saint-Saëns izrasta u rasnog skladatelja sklonijega njemačkoj nego francuskoj glazbenoj baštini. Do 22. rođendana napisao je tri simfonije, a njegov opus obuhvaća, uz pet simfonija i druga orkestralna djela, niz solističkih koncerata za glasovir, violinu i violončelo, komorna djela, opere, vokalne i vokalno-instrumentalne skladbe, brojne sakralne opuse. Berlioz i Liszt dive se njegovu umijeću pa nastaju prijateljstva koja će potrajati do smrti. Unatoč silnoj agilnosti i talentu, zahvaljujući kojima je proputovao gotovo cijeli svijet kao pijanist, pravi društveni uspjeh valjalo je pričekati do završetka francusko-pruskog rata (započetog Bismarckovom smicalicom, takozvanim Emskim brzojavom, iz 1870. godine) i postupne normalizacije života, sada u Trećoj republici. Dva djela koja su utvrdila Saint-Saënsov status francuske skladateljske zvijezde jesu opera *Samson i Dalila* iz 1787. i *Karneval životinja*, skladan osam godina poslije.

Upravo je **Prvi koncert za violončelo i orkestar u a-molu, op. 33** iz 1872. godine, baš kao i *Treća simfonija*, zvana i „Orguljska“, osigurao Saint-Saënsu poštovanje kolega, osobito Hectora Berlioz. Pritom je *Koncert za violončelo* pripadao relativno maloj skupini djela namijenjenih tom predivnom instrumentu. Da, Offenbach je uživao slavu kao violončelist, Schumann je 1850. napisao *Koncert za violončelo* koji je postigao pristojan uspjeh, Mendelssohn je skladao krasnu *Sonatu za violončelo i glasovir*, no violončelo sedamdesetih godina 19. stoljeća još uvijek kotira prije svega kao komorni i orkestralni instrument. Svi važni koncerti namijenjeni violončelu – oni Antona Rubinsteina, Antonína Dvořaka, Petra Iljiča Čajkovskog (*Rokoko varijacije*), Maxa Brucha, Georgea Enescua, Edouarda Laloa i Edwarda Elgara – nastat će poslije Saint-Saënsova.

Prvi koncert za violončelo u a-molu skladatelj je posvetio Augusteu Tolbecqueu koji ga je prouzveo u siječnju 1873., a *Gazette musicale* tim je povodom objavio kritiku u kojoj je, među ostalim, stajalo: „Moramo reći da nam se *Koncert* čini lijepim i dobrim djelom izvanredne osjećajnosti i savršene cjelovitosti...“ Izvanredna osjećajnost francuske provenijencije umrežena je s istančanim osjećajem za formu proizišlim iz pomnoga proučavanja njemačkih skladatelja od Bacha do Wagnera (Saint-Saëns je, uz brojne druge poslove, praktički cijeli život proveo kao orguljaš pariških crkava Saint-Sulpice i Saint-Severin te je uređivao Bachova, Schumannova i Beethovenova djela za izdavanje).

Fotografija: Wikimedia

Transparentnost i prozračnost teksture toga *Koncerta* oduševljavala je mnoge njegove interprete i muzikologe. Slavna Jacqueline du Pré svojega je supruga, Daniela Barenboima, nagovarala da izvede djelo, ističući da je riječ o skladbi u kojoj se jasno čuje svaki odsvirani ton. Spomenuta transparentnost ipak ne znači i jednostavnost: Saint-Saëns je, naime, bio majstor kontrapunkta, što se lijepo čuje i tijekom ovoga trostavčalnog djela povezanog u cjelinu. Premda poštovatelj i promicatelj tradicionalne, klasične glazbene forme na kojoj je odgojen, francuski je skladatelj, upravo zbog nevjerojatne raznovrsnosti opusa koje je skladao, itekako svjestan mogućnosti njezine suptilne, sadržaju inherentne transformacije. Tako je forma *Prvoga koncerta za violončelo i orkestar u a-molu* identična onoj *Prvoga koncerta za violinu i orkestar*, skladanoga desetak godina prije: tri se stavka, premda svaki za sebe poštuje tradicionalne formalne uzuse, stapaju u cjelinu izvodeći se bez pauze. Skladatelj se u tretiranju forme dokazuje kao majstor omekšavanja strogih okvira, tretirajući ih vrlo maštovito: oni se naziru, ali ne sputavaju glazbenu strukturu. Ovaj koncert uistinu istražuje sve registre violončela i zahtijeva visoku razinu interpretove virtuoznosti. Ipak, najviše se u njemu ističe jasnoća melodijske linije solističkoga instrumenta koja zahtijeva senzibilnost i maštovitost izvođača, vješto i promišljeno oblikovanje svake fraze i suptilno tretiranje dinamičkih oznaka.

Prvi stavak počinje kratkim akordom *tutti* orkestra koji najavljuje prvu, energičnu, pa i frenetičnu temu tehnički iznimno zahtjevnu za solista, koja ponavljana i razvijana u dijalogu s orkestrom vrlo brzo prelazi u drugu, kudikamo mirniju i ekspresivniju. Smiraj je kratkoga daha, nakon kojega treća tema, koju izvodi cijeli orkestar, postaje svečana i blistava nositeljica daljnje razrade stavka. Prvi je stavak zapravo dijalog, umrežavanje i variranje prve i treće teme, a potom na njegovu samom kraju i druge, čime se u cijelosti izostavlja tradicionalna repriza sonatnoga stavka. Drugi stavak – menuet, apsolutni je hit ovoga djela svojom ljupkom, otmjenom melodijom koju prate gudači i limeni puhači kojima se potom pridružuju i drveni puhači kako bi dostojanstveno sudjelovali u plesnoj igri violončela i orkestra. Prigušivanje vedroga, plesnog ugođaja najavljuje povratak u nemirnu atmosferu prvoga stavka. Ponovno čujemo prvu temu prvoga stavka kojoj se pridružuju još dvije: jedna tugaljiva, sinkopiranoga ritma povjerena violončelu i druga moćna, strastvena koju iznosi orkestar. Silna gustoća sloga čiji elementi ipak ostaju raspoznatljivi raste do pred sam kraj koncerta, koji završava blistavom, optimističnom melodijom u visokom registru violončela, tradicionalno romantičarski sugerirajući *happy end* napete glazbene drame prelaskom u durski tonalit.

O **Petru Iljiču Čajkovskom** (1840. – 1893.), njegovu bogatom i za njega samog iznimno iscrpljujućem unutarnjem životu, zahtjevnim životnim situacijama uzrokovanim tada nepoželjnom seksualnom orijentacijom zbog koje je patio u nesretnom braku, o intenzivnom odnosu s mecenom Nadeždom von Meck, vjerojatno se raspreda više nego o njegovoj glazbi. Budući da se lažno odmicanje od pozitivističkog biografizma u postteorijama koje se više bave time je li tko bio osobno ugrožen i do koje mjere, s kim je dijelio postelju i zašto, a na štetu govora o umjetnosti samoj i uživanju u njoj, proširilo diljem profesionalnih i manje profesionalnih napisa o glazbi, pokušat ćemo se u ovom kratkom odlomku pozabaviti glazbom samom. No nekoliko kratkih biografskih podataka nužno je kako bi se opisao kontekst nastanka djela. Nakon završetka Konzervatorija u klasi Antona Grigorjeviča Rubinsteina 1865., intenzivno je skladao, ali i predavao te pisao kritike. Pošto je brak priveo kraju, a Nadežda von Meck mu osigurala financijsku bezbrižnost, Čajkovski je 1878. krenuo na putovanja na kojima je u sljedećih šest godina proputovao Italiju, Njemačku, Francusku, Austriju, Švicarsku i Ukrajinu. Potkraj života dirigirao je izvedbe vlastitih djela na turnejama diljem Europe i Sjedinjenih Američkih Država.

Premda se kao skladatelj posvetio gotovo svim glazbenim vrstama, danas je sasvim sigurno najpoznatiji po svojem *Prvom koncertu za glasovir i orkestar u b-molu*, *Prvom koncertu za violinu i orkestar u D-duru* i baletima *Labuđe jezero*, *Orašar* i *Trnoružica*. Redovitiji posjetitelji koncertnih dvorana često mogu čuti i njegove posljednje tri od ukupno šest skladanih simfonija, uvertiru-fantaziju *Romeo i Julija*, *Talijanski capriccio* ili uvertiru 1812. Ljubiteljima opere, pak, najpoznatije su njegove dvije od ukupno deset opera: *Evgenij Onjegin* i *Pikova dama*.

Četvrtu simfoniju u f-molu, op. 36 skladao je Čajkovski 1877. godine, u vrijeme strašnih unutarnjih previranja, nesigurnosti u vlastiti talent i umijeće i ogorčen nesposobnošću da vodi uzoran građanski bračni život. Došavši do ruba izdržljivosti, pokušao si je oduzeti život, no srećom i za njega samoga i sve ljubitelje romantizma u klasičnoj glazbi, spasio ga je vlastiti brat. Ipak, nekontrolirani intenzitet emocija i neizmjerena količina tuge nesumnjivo se može čuti u sva četiri stavka ove tugaljive simfonije. Autentičnost Čajkovskog često je bila osporavana, baš kao i ona Brahmsova, njegovim navodnim nepripadanjem nijednoj od tada vladajućih estetika u klasičnoj glazbi. Jedni su mu zamjerali nedovoljnu angažiranost u integriranju i promicanju ruske narodne glazbene baštine, što je tada bilo *en vogue*, dok su mu drugi prigovarali zbog nepotpune predanosti melodičkim uzusima suvremene simfonijske glazbe koju je, prema njihovu mišljenju, isuviše rastakao širokim, razvijenim melodijama. Čajkovskom se mora priznati i harmonijska maštovitost i iznimno dobro poznavanje zvukovnih mogućnosti orkestra, što je redovito rezultiralo privlačnom, bogatom i često blještavom instrumentacijom. Također, forma njegovih djela, osobito kasnijih simfonija i koncerata, vrlo je pomno promišljena i provedena.

Simfonije koje prethode *Četvrtoj* ne odaju slutnju silnih budućih tegoba svojega skladatelja. S obzirom na netom spomenute kritike, sve tri su prilično nadahnute ruskom narodnom glazbom i kulturom uopće. *Prva*, podnaslova „Zimski snovi“, glazbenim sadržajem najviše priziva lakoću skladanja i bivanja, a slično je i s *Drugom*, kojoj tepaju „Mala Ruskinja“, što se danas nikako ne bi svidjelo Ukrajincima, većini Europljana, a bome ni Amerikancima. Ona je, naime, evokacija Čajkovskijeva boravka u Ukrajini 1871., čiji ples dumka uvrštava u prvi, a znamenitu narodnu pjesmu *Ždral* u posljednji stavak. *Treća* je pak nastala ljeti 1875. i formalno podsjeća više na suitu nego na simfoniju. Svjedoči o skladateljovoj ljubavi prema plesu: drugi stavak je valcer, a peti poloneza.

I eto nas kod *Četvrte simfonije u f-molu*, koju većina muzikologa koja se pomno bavi Čajkovskim i njegovim opusom, uvrštava među najzanimljivija autorova djela. Ona je, praižvedena 1878. pod dirigentskim vodstvom Nikolaja Grigorjeviča Rubinstejna, bila simfonijski odgovor na jedan zahtjev njegove nikad viđene prijateljice: „Budite tako dobri, Petre Iliču, i skladajte djelo za violinu i glasovir koji bi se mogao nazvati 'Prijekor'. Želim da oslika prirodu ili sudbinu, da prenese nepodnošljiv moralni teret kakav iskazuje francuska izreka *je n'en puis plus* (ne mogu više).“ Skladatelj je upravo sonatu nastalu prema prethodnoj sugestiji odabrao kao izvor za tematski materijal buduće simfonije i pomno je opisao njezin sadržaj u znamenitom odgovoru poslanom Nadeždi von Meck: „Uvod predstavlja klicu cijele simfonije... To je Sudbina, koja sprječava ostvarenje naših nada i snova... stoji nad nama kao Damoklov mač, neprekidna i nemilosrdna patnja. Nepobjediva je i neizbježna. Ne možemo od nje pobjeći, nego joj se valja pokoriti... Očajanje i jad sve su snažniji. Ne bi li bilo bolje okrenuti leđa stvarnosti i uljuljkati se u snove?... Malo-pomalo snovi preplavljuju našu dušu. Očajanje i tuga nestaju. Napokon sreća! Ali ne, to je samo san koji Sudbina iznova rastjeruje... I tako se život neprestano klati između okrutne stvarnosti i prolaznih snova sreće. Raj ne postoji...“

Prvi stavak, *Andante sostenuto*, koji slijedi *Moderato con anima*, počinje polaganim uvodom u limenim puhačima koji iznose glavnu temu, opsesivne ritmičke formule koja se vrti oko tona a. Plesna melodika povjerena cijelom orkestru sudara sekcije ansambla, neprestano mijenja metar i ugođaj, no nagli kontrasti ne uspijevaju zamagliti osjećaj muke. Prvi je stavak remek-djelo razrade triju tema koje se međusobno dotiču, ali ne isprepliću kao u klasičnoj provedbi sonatnog stavka.

„Drugi stavak izražava još jedan oblik patnje. Melankolija nas obuzima navečer, kad smo sami i umorni, s otvorenom knjigom da nas rastrese, preko koje nam klize prsti bez da na nju svrtno pogled.“ Tema drugog stavka, *Andantino in modo di canzona*, priziva samoću bića izgubljenog u beskrajnom prostoru, a povjerena je oboi. Beznađe pojačavaju violončela i fagot, ali i evociranje tematskoga materijala iz prvoga stavka. Usprkos nagovještaju ugodnijega raspoloženja u središnjem dijelu stavka, osjećaj izgubljenosti i osamljenosti ne nestaje.

„Treći stavak ne izražava ništa određeno. On je slijed nestalnih ukrasa koji prolaze našim umom kad popijemo malo vina i počnemo osjećati omamljenost... Slike su nepovezane, poput onih koje se pojavljuju prije nego što utonemo u san.“ *Scherzo* u tempu *Allegro* jedan je od najinventivnijih i najuspjelijih stavaka koje je Čajkovski ikad skladao. Popularna melodija koju izvode gudači u *pizzicatu* polako pretvara cijeli orkestar u veliku balalajku. Neumorno bujajući glazbeni materijal, čija je radost prigušena laganom melankolijom u srednjem dijelu stavka, prerasta u koračnicu, a znalački provedeni kontrapunkt dviju tema tako je impresivan i sugestivan da nakon završetka stavka osjećamo žal zbog njegova prekratkog trajanja.

„Četvrti stavak: u tebi nema radosti, okreni se drugima... No čim se prepustiš veselju, Sudbina se ponovno vraća i podsjeća te na patnju. Drugi ljudi ne obraćaju pozornost na tvoju tugu. Oni uživaju u jednostavnim, primitivnim užicima. Pridruži im se i život će biti podnošljiviji.“ *Finale – Allegro con fuoco* orkestar počinje unisono, pomalo nervoznom, gorućom temom koja se postupno pretvara u melodiju nadahnutu narodnom pjesmom *Breza se uzdiže u polju*. U ruskom folkloru breza je simbol žene koja ostaje sama, bez obzira na ljubavnike koje joj donosi vjetar. Glazbeno je tkivo kombinacija motiva koji aludiraju na narodnu zabavu i na valcer koji podsjeća na otmjenije vrste zabave. U njega, ipak, neprestano prodira tema sudbine s početka simfonije koja slušatelju, premda simfonija završava prilično optimistično, ne dopušta potpuno opuštanje i vjeru u potpunu pobjedu radosti nad patnjom.

Ne znamo je li Čajkovski poslušao samoga sebe i uživanjem u primitivnim užicima umanjio vlastitu bol. Ma kako tegobni bili trenuci u kojima je djelo nastajalo, njezinim završetkom skladatelj je nadišao ako ništa drugo a onda vlastiti osjećaj manjkavosti kao skladatelja. Dapače, simfonijom je vrlo zadovoljan: „Čini mi se da je ova simfonija iznimno djelo.“ Uistinu, skladba koja je stoljeće i pol opstala na koncertnim pozornicama diljem svijeta i do danas je sposobna dotaknuti ljude koji vode potpuno različite živote u vrlo raznolikim kulturama, iznimno je djelo koje svjedoči o univerzalnosti čovjeka i njegovih osjećaja, zbog čega svakog čovjeka, kao i ono što osjeća, valja poštovati kao brata.

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU
23/24

21. 10. 2023.

BEČKI SIMFONIČARI

Jaap van Zweden, dirigent
Simone Lamsma, violina

Program:

Richard Wagner: Uvertira operi *Majstori pjevači*, WWV 96

Benjamin Britten: Koncert za violinu i orkestar u d-molu, op. 15

Ludwig van Beethoven: Peta simfonija u c-molu, op. 67, *Sudbinska*

**Večer autentičnih vrhunaca tradicije i ponovnog otkrivanja
najljepših notnih stranica recentne povijesti 20. stoljeća!**

Malo se koji orkestar na svijetu može pohvaliti tako impresivnom poviješću kao što to mogu **Bečki simfoničari**! Taj vrhunski orkestar, smješten u srcu europske klasične glazbene scene, svjetskoj metropoli glazbe – gradu Beču, oduvijek je bio *desideria pia* mnogih dirigentata: spomenimo tek šefove dirigente Herberta von Karajana (koji je dirigirao Orkestrom od 1948. do 1964.), Wolfganga Sawallischa, Carla Mariju Giulinija, Genadija Rožddestvenskog ili Georgesa Prêtre, koji su bitno oblikovali interpretativnu estetiku i superiorno sviračko umijeće Orkestra! Nizozemski dirigent **Jaap van Zweden**, koji će ravnati zagrebačkim koncertom Bečkih simfoničara, još je jedan u nizu impresivnih glazbenika svjetskoga kalibra! Još kao osamnaestogodišnjak, kao violinističko čudo od djeteta, postao je koncertni majstor Kraljevskoga Concertgebouw orkestra, a njegov dirigentski talent otkrio je Leonard Bernstein i angažirao ga kao svojega asistenta. Od toga trenutka van Zweden se postupno etablirao kao dirigent svjetskoga glasa: kao gostujući dirigent ravna najpoznatijim orkestralnim tijelima na svijetu, a sada je šef dirigent Njujorške filharmonije! Još jedan 'dragulj u kruni' te raskošne glazbene večeri bit će virtuozna nizozemska violinistica **Simone Lamsma**. Glazbena kritika njezino umijeće sviranja violine opisuje kao „briljantno, intenzivno, apsolutno iznenađujuće i intrigantno“. Bogat repertoar Simone Lamsme vinuo ju je u orbitu najtraženijih koncertantnih solistica: njezine nastupe diljem svijeta s orkestrima kao što su Londonska filharmonija, Kraljevski Concertgebouw orkestar ili Filharmonija iz Los Angelesa, da spomenemo tek neke, s oduševljenjem prati i publika i glazbena kritika. I što bismo si mogli poželjeti od vrhunskoga bečkog orkestra nego dio njihove impresivne tradicije? Veličanstvenu *Petu*, *'Sudbinsku' simfoniju* Ludwiga van Beethovena, skladanu upravo u Beču! Uzbudljiv program večeri čine i tonski grandiozna *Uvertira operi 'Majstori pjevači'* Richarda Wagnera i zvukovno opulentni i dramatični *Koncert za violinu i orkestar u d-molu* engleskoga velikana Benjamina Brittena, jedan od najljepših violinjskih koncerata 20. stoljeća!

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU
23/24

11. 11. 2023.

NDR ELBPHILHARMONIE ORCHESTER

Alan Gilbert, dirigent
Joshua Bell, violina

Program:

Petar Iljič Čajkovski: Koncert za violinu i orkestar u D-duru, op. 35

Gustav Mahler: Peta simfonija u cis-molu

**Koncertna večer živuće legende klasične glazbe i ikone svjetske violinističke
scene uz orkestar svjetske klase!**

NDR Elbphilharmonie Orchester vjerojatno ima najekskluzivniji i najpoznatiji 'dom' na svijetu – futurističku zgradu sazdanu na divovskom žitnom silosu na lučkim dokovima – ujedno i novi zaštitni znak Hamburga – Filharmoniju na Labi! No taj orkestar, jedan od najprestižnijih u domovini Njemačkoj, ali i u svijetu, može se pohvaliti i nevjerojatnim glazbenim nasljeđem, vrhunskim glazbenicima-interpretima i dirigentima koji su stajali na čelu toga glazbenog kolektiva „najboljih od najboljih“! Dobri poznavatelji klasične glazbe znaju o kakvim kolosima dirigentske interpretacije govorimo pri spomenu imena Hansa Schmidt-Isserstedta, Güntera Wanda, Christoha Eschenbacha ili Thomasa Hengelbrocka, šefova dirigenata Orkestra kroz povijest! Posljednji u tom nizu, **Alan Gilbert**, rođeni Njujorčanin i dugogodišnji šef dirigent Njujorške filharmonije (trenutačno i glazbeni ravnatelj Švedske kraljevske opere), veliko je ime svjetske glazbene i operne scene današnjice! No *primus inter pares* ove veličanstvene koncertne večeri bit će ipak legendarni američki violinist **Joshua Bell**! Jedan od najpoznatijih violinjskih talenata i paradigma čuda od djeteta u povijesti glazbe, Bell je već u četrnaestoj godini koncertirao s orkestrom iz Philadelphije pod ravnanjem Riccarda Mutija, sa sedamnaest je prvi put nastupio u Carnegie Hallu, a u dvadesetpetoj je osvojio svoj prvi *Grammy*. Unatoč veličanstvenoj karijeri jednoga od najpoznatijih violinista na svijetu, Bell je u svijetu 'običnih smrtnika' postao poznat tek nakon jednog eksperimenta. Naime, kao (nepoznati) ulični glazbenik svirao je u njujorškom metrou i zaradio tek 52,17 dolara! Uz nastupe na panegiricima ovjenčanim koncertima po cijelom svijetu, Joshua Bell djeluje i kao umjetnički ravnatelj Orkestra Akademije St. Martin in the Fields, s kojim redovito nastupa na svim kontinentima. Slavna je i Bellova violina – Stradivari *Gibson ex Huberman* – ujedno i jedna od najskupljih na svijetu – čudo za sebe! Već je dvaput bila ukradena pa pronađena i spašena, još dok je bila u vlasništvu jednoga od najvećih violinista u povijesti, Bronislava Hubermana! Ako spomenemo još i to da će Joshua Bell izvoditi vjerojatno najslavniji violinjski koncert na svijetu – onaj Petra Iljiča Čajkovskog i da ćemo čuti grandioznu *Petu simfoniju* Gustava Mahlera – onda je sve rečeno!

